

ՏԱՆԴԻ

ԱՍՏՈՒԱԿԱՅԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Շաբ. տես էջ 40)

ՎՃՏԵՐՈՐԴ ԵՐԳ

ԵՐՐՈՐԴ ԳՐԱՌՈՒԱԿ ՈՐԿՐԱՍՈՒՄ

ԿԵՐԵՐՈՍ, ԶԻԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ԻՆԻ ՄԱՐԿԱՐԻՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵ միաբն ինծի դարձաւ՝ որ էր մեթաքներ
անդէպ երկու ազգականաց խեղճութեան,
Որ գիտ բոլոր վեր վար բուռ տարւորութեամբ,
Կը տեսնեմ շուրջը նորանոր տանիանքներ
Էւ նորանոր տանիւղողներ, ինչպէս ալ
Շարժիմ, գառնամ, և ինչպէս ալ թէ նայիմ:
Մէջն եմ երբորդ պարունակին անձրեւին
Յաւերթական, անիծեալ, ցուրտ ու սաստիկ,
Որ մի և նոյն կերպով տեղայ շարունակ
Խաչոր կարկուտ, սեւ՝ ժաշկնայ շուր և ձիւն
Տեղան թափին խաւարակուտ օդն ի վայր,
Հոտեցնելով սաստիկ թափուած տեղերնին:

Կերբեր՝, զգասն անազորոյն, անճոռնի,
Շան պէս՝ երեք որկորներով՝ կը հալէ
Խուռն ամբոխին վրայ որ հոն է սուղուած:
Աչքեր ունի կարմիր, մորուք եղաւ՝ սեւ,
Փոր անհէթեթ՝ լայն ու թաթեր ճապուաւոր,
Պատաւ, քերթէ, շորսի բաժնէ հոգիններն:
Անձրեւն ոռնալ տայ շուններու պէս անոնց:
Կողմերնէն մին պատըսպարան՝ ընելով
Միտին՝ ըստէպ գառնան շուռա այն պիղծեր՝:
Երբոր տեսաւ ըզմեկ Կերբեր, որդե՛ս այն մեծ,
Բացաւ բերանէն ու մեկ ցուցուց ժանիքներն,
Անշարժ՝ անգամ չունէր մարմնոյն մէջ բոլոր:
Եւ առաջնորդաւ երկու ձեռքերը բացաւ,
Ու առնելով գետնէն հող, լի տափերով
Սովալըլուն որկորներուն մէջ նետեց՝:
Նշման այն շան որ հալելով կողիղի՝:
Ու երբ խածնէ անգամ մը կերն՝ հանդարտած
Փըզուրտելով՝՝ մը ըզգայլելու լոկ նայի:
Այսպէս ըրին զազարթորմի որկորներ
Կերբեր գիւրին՝ այր հալիւններ ահաւոր
Հոգիներեց ցանկալ կու տան խուլ ըլլալ:
Ժանտ անձրեւէն նըկուն ստուերաց վըրջէն
Կ՝անցնէինք մենք՝ զարապարնիս գընելով
Ուրուններուն վրայ որ մարմին կը թըւին:

Տ. 4-33: Որկրամիջ եւ իրենց պատիժը:
Սխալելով իր թմբուկներէն, Գերիդն ինք
զինքը երբորդ պարունակին մէջ գտնէ: Իր
անցքը երկորդ պարունակէն դէպ ի երբորդը՝
խորհրդաւոր է, նիշդ ինչպէս նաեւ Գաւթէն՝
առաջին պարունակը: Համեմատեալ ըրջ Գ. 136
տալը Բ, 142ին հետ: Գ. 1ը և յաւերթութե՛ք՝ 2, 1ին
և յաւերթութեւն հետ: Գ. 7ը՝ 2, 7ին հետ,
և այլն: Երբորդ պարունակին մէջ կը պատժուին
որկորները, որոնք պատկած կը կենան՝ առն.
լուելով ջրայ, ձեան և կարկուտի ցուրտ և
զարշիկի անձրեւէն, խուլնալով և յառաւելով
Կերբերուն, և շան պէս իրանան: Ամենախա.
սուն պատկեր մ՝ է պատիժը այս մեղաւորնե.
րուն: որոնց Աստուծոյ իրենց փորն է (Հմտա,
Փիլիպ. Գ. 19), որոնց նախաորպարն է Կեր.
բերու, և որոնք մերկանալով իրենց մարդու.
թենէ՛ք՝ զգացած են շնութիւն: Գարնեալ կը
պատժուին՝ այն ամէն զգայարանները՝ զորս
չափազանց զոհացուցին. ճաշակելիքը՝ տիղմով
հոտաւելիքը՝ զարշահաւորութեամբ, սեսանելի.
քը՝ մթով լուելիքը՝ Կերբերոսի հալիւններով,
շօշափելիքը՝ անձրեւով և բզբտուելով զժու.
խային շունէն:

1. Տիրապետար. Հմտա. Գիթիք Ե. 117:
2. Կերբեր-ու. երեք ի երբեմն աւելի զլու.
նեբով հրէշային շուն, պատու զուգուրեան Ե.

քիչնայի և Տիւփնի, բառ չին դիցարանութեան
պահպան զժուոց: Հմտա. Վիրգ. Մշակ. Դ.
483. Էնիապ. 2, 417: Ովիթ. Ալլաթ. Դ. 449:
3. Պատուարան. Կերբերոսի սարսափելի
ժանիքներէն ազատելու համար շարունակ կը
դառնան, ցուցնելով կողմերնէն այն մասը՝ ուր
ցուր նուալ է: այսինքն բաւական տանն ան.
ցած է առաջին խածուածքէն վերջը. նման
վախառուներուն, Գիթիք, Փիլ. 47 և այլն:
4. Պիլիթ... ՍՄ Ե. 10. պիղծ իբրեւ զԵ.
սաւ. որ ընդ միոյ կերակրայ զանդրակուսիւնն
վառաւուռաց յ. թուրք. առ լըր. Փիլ. 16:
5. Որք. Այսպէս կը կուչ նաեւ Արուսեակը.
Գիթիք, ԼԻ, 108: Սուրբ զրոց մէջ՝ որդը պատ.
կեր է իւղէն խալիթներուն՝ որոնք մեղաւորները կը
կրծեն. Հմտա. Ենիապ. 42, 24. Մարի. Թ.
47. և այլն. և այլն: Որկրամիջ կը ծառային
որովայն, որ է մարտի որդանց — և որդը՝ զի.
րենք յաւերթուել կը բարչարէ:
6. Անշարժ. Կը զոգար բարկութենէն, և գուցէ
աւելի որկորմարտութենէն:
7. Վերջիկոսի ըրածը կը նմանի Սիբիլային
ըրածին. Վիրգ. Էնիապ. 2, 449, և այլն:
8. Կողիղի. քաղցէն, կերակրոյ համար:
Հմտա. Վիրգ. Էնիապ. 2, 421:
9. Գոգշորտելով. այնպիսի ազահաւորեամբ կը
լափէ, որ կարծես կը կուռի կերակրոյն հետ:

Գեւանի վերայ պատկած էին ամէնքն ալ,
Բայց ի մէկէն¹⁰ որ ելաւ շուտ մը նըստաւ,
Հաղիւ տեսաւ որ կ'անցնէինք առիւնէն:
«Ո՛վ դու որ դէպ ի այս գրծօրմէն ես եկիր,
Բնակ զիս, եթէ կրնաս ծանցցիր դիտ,
Իմ մեռնելէս առաջ մընամ էիր¹¹ դու»:
Եւ ես անոր. «Տառապանքներդ» որ աւնիս¹²,
Ըզբեզ գուցէ իմ մշտքէս դուրս կը կորզեն,
Եւ ինձ Թըւի որ քեզ երբեք չեմ տեսած:
Բայց ըսէ՛, ո՞վ ես դուն որ այս թաղալից
Տեղն ես ինկեր, տանկանաց մէջ այնպիսի,
Փան զոր կրնայ մեծ գանձիլ, բայց ոչ ժաշտու
Եւ նա. «Քաղաքըդ»¹³ որ է լի նախանձով (կայ,
Այնքան որ վաղ իսկ պարկէն դուրս կը պոռթ-
Ջըւարթ¹⁴ կեանքին մէջ քնակարանըս եղաւ:
Դուք քաղքըցիք դիտ Զիակկոյ կոչցիք:
Վընասակար¹⁵ մեղքին համար որկորի,
Ինչպէս տեսնես՝ անծրեւին տակ կը մաշիմ:

10. Զիակկոյ, Ciacco. Փլորենտացի նշանա-
ւոր որդիամուլ, ժամանակակից Տանդէի. որ իր
դէպքերը վառելէ վերջը՝ սկսեալ հացկատա-
կութիւնէն ընել, և ժամանակեց Զիակկոյ անունը՝
որ խոց կը նշանակէ: Կան մեկնիւնքն որ Զիակ-
կոյ անվանանք Ճիւրքունի բառէն համառօտաւ
թիւնը կը համարեն, բայց հաւանական չէ:
11. Սընած էիր. Տանդէ մնաւ 1263ին. Զիակ-
կոյ մեռած կը համարուի 1286ին:

12. Ունիւս. քաշած վիշտորդ այնքան փո-
խեր են դէմքիդ գծերը, որ ամենեւին չեմ յի-
շեր զքեզ անսած ըլլալ:

15. Քաղաքդ. Փլորենտա. — [Ի. ~ հմտ.
տ. 74.

14. Չուարք. բաղդատմամբ դժուարային կեան-
քին՝ որ լի է ցաւերով:

15. Վնասակար. ընչից, մարմնայ և հոգւոյ:
16. Պատակոտաւած. 1300ին՝ որ է Տանդէի տե-
սութեան տարին. Փլորենտա բուրձովին կուռե-
լեան էր, բայց սակայն երկու կուսակցու-
թեանց կը բաժնուէր՝ Սեւերոս և շերմակներոս,
որոնցմէ վերջինները կուռելեաններուն ամենէն
տաքզուրիսներն էին. Սպիտակներուն զուտը
կեցած էր Վիէրի Չէրքեանց, իրեն հարուստ
մարդ, բայց նոր աշխուկանացած և վատա-
սիրտ. Եւր ընտանեաց դեռ նոր եկած էր Փլո-
րենտա՝ Վալտի Սեւէնէն, և այս պատճառ-
աւ գուցէ ֆերթոյը անոր կուսակցութիւնը
կը կոչէ վալթագ, վալթիսի անտառային (sel-
vaggia): Սեւերուն զուրիսն էր Գորսոյ Տոնա-
ղի, ոչ այնպիսի հարուստ, բայց չին աշխու-
կանութեամբ. և իրենց ընտանեաց փոխարարն
նախանձուն պատճառաւ, քաղաքացիք պա-
ռակոտեւեցան: Յետ երկայն քանակառոտքերանց,
զիսկ որոշարար հասարակաց ամենաբարձր պաշ-
տօններու մասին, երկու կուսակցութիւնները

Ու ես չըստ հոգիս հոս չեմ միայնակ.
Ասոնք բոլոր են նոյն պատժին ենթակայ
Նոյն այն մեղքին համար»:
Ու այլ չխօսեցաւ:
Եւ ես անոր. «Զիակկոյ, քու տանիւնքներ
կը յուզեն դիտ ու արցունքի յորդորեն:
Բայց թէ դիտես՝ ըսէ ինձ, ո՞ր պիտ' յանգին
Քաղաքացիք պառակաւրած¹⁰ քաղաքին.
Կայ մէկերինն արդար. պատճառն ըսէ ինձ
Եւր զանի այնքան ողորցեց գրծօտութիւնն»:
Եւ նա ինձ. «Յետ երկայն կազի ու վէճի
Պիտի արիւն թափեն, ու կողմը վայրագ
Պիտի վանէ միւս կողմը մեծ վընասով:
Հարկ պիտ' ըլլայ յետոյ որ այս ալ ինչոյ
Երեք տարուան մէջ, և միւս կողմը յաղթէ,
Շնորհիւ անոր՝ որ արդ երկդէմ յառաջէ¹⁷:
Երկայն տեսն պիտի պարծի¹⁸ բարձրիզուի,
Միւս կողմը¹⁹ ժանրը բեռան տակ ճնշելով,
Անարգելով անոր արցունքն ու զայրոյթ:

գարնեւեցան իրարու հետ. և Գլխաւորները, որոնց
մէջ նաեւ Տանդէ, խաղաղութիւնը պահելու
համար, քանի մը նշաւադիր երկու կողմանէ
ալ՝ քաղաքէն ըլնելին, Գորսոյ Տոնաղի և Կուռ-
տոյ Գաւալզանդի, Տանդէի բարեկամը Աբուսա-
սպարտաւ ծիրանաւորը զրկուեցաւ քաղաքացի-
ները խաղաղելու համար, բայց չյաջողեցան
ձերմակներուն յամառութեան պատճառաւ, ու
րոնց ձեռքն էր այն տուն իշխանութիւնը, և
բոլոր Սեւերը չէին ազդարարած, թէ եւ զրկած
ամեն պաշտօնէ: Իսկ Գորսոյ Տոնաղի՝ Հաղմէն՝
որ զացած էր յընդէ ի Փլորենտա բաւա-
կան զօրութեամբ կարողու Վալտա, Փիլիպ-
պոս Գեղեցիկին եղբայրը՝ իբրեւ խաղաղարար
բայց նպատակն էր Սեւերուն զուլի կենալ:
Այս դէպքը պատահեցաւ 1501ին. նոյն տար-
ւոյն նոյնմբերի 1ին ձերմակները յիմարա-
ւոր թիւղ տաւին որ կարողաւ քաղաքը մտնէ.
և նա իսկոյն հրամայեց որ Սեւերը քաղաք գառ-
նան, և ձերմակներէն յատեն ազդարար, որոնց
հետ նաեւ զՏանդէ, կողպատելով անոց պա-
շտօններն ու ասացուածքներն:

17. Երկդէմ յառաջի. Վնիթիակիտ Ը. հմտ.
Արք. փյ. 49, և այլն: Ուրիշներ կարողու Վա-
լտան կը համարեն: Բայց սա եկաւ ի Փլո-
րենտա 1501ի աշնան, և 1300ին Վնիթիակ-
իտու Ը միայն խորհուրդ ըրած էր զանի Փլո-
րենտա յիշու: Ուրիշն կարողու Վալտայի
համար, Զիակկոյ 1300ի զարնան չէր կրնար
ըսել, որ արդ երկդէմ յառաջի: Եւ իրապէս
1300ին Վնիթիակիտ Ը երկդէմ կը յառաջէր:
Սոյն բայը որուն իտալերէնէն է piaggiare,
Փլորենտացուց մէջ կ'ըսուի այն մարդուն, որ
ուզել կը ցուցնէ ինչ որ չուզեր, կամ հոգ
չէնք որ կատարուի. նոյն բանը ըրած կը հոգ
մարին սմանք Վնիթիակիտ Ը ձերմակներուն

Երկու²⁰ արդար կան, բայց չեղան լրսելի,
Հըզարսուութիւն, ագահութիւն և նախանձ
Բռնկեցուցին սըրտան իրենց կայծերով» :
Հոս վերջ տըւաւ սըրտամըմիկի խօսքերուն :
Եւ ես անոր . « Տեղեկացու՛ր զիս խնդրեմ,
Եւ շնորհ լըն ինձ հետ կըրկին խօսելու :
Աւժանաւոր Զարիւնդան²¹, Թէկիայն²²
Ռուսդիգուչի²³ Յակոբն, Արքիւն²⁴ և Մոսգան
Եւ հանձարեղ ուրիշ անձեր բարեգործ²⁵,
Ըսէ՛ մէր են, ժանօթացու՛ր ինձ զանոնք,
Զի մեծ փափաք մը զիս զըրգէ գիտնալու՝
Երկինք զիրենք զըզուէ թէ դժոխքը լըլկէ » :
Եւ նա . « Ի՛նչի սեւ հոգւոց մէջ են անոնք .
Ուրիշ յանցանք զանոնք վա՛ր խորը քաշէ .
Եթէ իջնես այնչափ՝ զանոնք կը տեսնես :
Բայց երբոր գուն քաղցրիկ²⁷ աշխարհը երթաս,
Այ՜ չարկեմ զիս ուրիշներուն յիշեցորդ²⁸ :
Ա՛լ չեմ խօսիր և չեմ ի տար պատասխան » :
Եւ ընթաց խօսող կերպով աչքերը սեւեւ .
Ինձ նայեցաւ քիչ մը, և զլուսը ծռեց,
Ինկաւ անոր²⁹ հետ նըման միւս կոյրերուն :
Եւ առաջնորդաւ բաւա ինձ . « Ա՛լ չ'արթննար
Հընչտակագող ժողը մինչեւ որ հընչէ,
Ու զայ մեղաց ոտով ահեղ զօրութիւնն » :

և Սեւերուն գտութեան առթիւ . այսինքն թէ
հաւատար զուից ցուցած է երկու կուսակցու-
թեանց եւս : Անտարբեր կեցած է երկուքին
մէջ . առանց ցուցնելու թէ մէկ կամ միւս կող-
մէն է :

18. Պարթիւ . Սեւերուն կուսակցութիւնը պիտի
գողազնայ ձերմակներուն վրայ :

19. Միտ կողմը . այսինքն ճերմակներու-
թեւ . մերժում հաւատակաց պաշտօններէ, աք-
սոր, զրաւում ընչեց, և այլն :

20. Երկու . ուսման կը համարին որ Տանդէ
և Կուխտայ Գաւաղաշաղի՝ Տանդէի բարեկամն
ըլլայ . ուրիշներ՝ ուրիշներ կը կարծեն : Պեքաշ-
չեոյ կ'ըսէ . « Թէ որոնք են այս երկուքը, զու-
շէնից շատ ծանր բան է » :

21. Զարիւնդան, Աւերդեան . զինքը կը
գտնէ յետոյ հերետիկոսաց պարունակին մէջ .
Դժոխք ժ, 52 և այլն :

22. Թէկիայայ, Ատուպրանտի . կը գտնէ յե-
տոյ Սողոմականաց պարունակին մէջ . Դժոխք
ԺԶ, 41 :

23. Ռոտստիգուչի . կը գտնէ Սողոմականաց
պարունակին մէջ . Դժոխք ԺԶ, 44 :

24. Արքիկ, կամ Հենրիկ, կ'երեւի թէ Քեր-
թոյլ մոսցեր է զասիկայ, փառն զի յիշատա-
կութիւն չ'ընին լրան ոչ մի տես :

25. Մոսգան, Աւաբերտեանց . կը գտնէ յե-
տոյ խաղաղութիւն սերմանողներուն մէջ՝ յին-
ներորդ պարունակին . Դժոխք ԻԷ, 406 :

Պիտի գրտնէ տըխուր տապանն ամէն ոք,
Պիտի առնէ իրեն մարմինն ու իր գէմը,
Ու լըսէ զայն՝ որ յաւիտեան կ'որոտայ » :
Այսպէս անցանք այն զարեղ խառնուրդէն
Լսողներներու և ամէնքեւ՝ յամբարայլ,
Քիչ մ' հանդերձեալ կենաց վըրայ խօսելով :
« Սկայն, վարպետ, ըսի ես, այս տանջանքներ
Մեծ վըճոհն ետք՝ պիտի շատնան թէ նուագին,
կամ թէ արդեօք այսպէս սաստիկ պիտ' ըլլան » :
Եւ նա . « Դրմէ՛ քու գիտութեանդ՝ որ կ'ըսէ
Թէկալ մ'որչափ աւելի՛ լլայ կատարեալ
Այեքան կը զգայ բարին, նոյնպէս և տանջանքն :
Եւ թէ պէտ այս անիծեալ ցեղը բընաւ (այս
Ստոյգ կատարման չի ժամանաններ, բայց յու-
հանիլ անոր՝ փողէն յետոյ քան առաջ » :
Պարունակին չորս կողմը ժուռ եկանք մեք
խօսելով շատ բաներ՝ զոր հոս կը լըռեմ,
Եւ եկանք այն կէտն՝ ուրկից վար կ'իջնուի .
Եւ հոն զըտանք Պղուտոնը՝ մեծ թըշնամին :

115

Շարայարեղի Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԻԱՆ

26. Բարեկործ . այս տողին բառական թարգ-
մանութիւնն է . Եւ ուրիշներ որ համեմարնիկ
գործածեցին քարիք ընկնու : Դժուարին է ըսե-
լը, թէ այս խօսքերը և թէ 79րդ տողին ար-
ժանաւոր բարը լուրջ կերպով ըսուած համա-
րելու ենք թէ հեղանկան : Ոմանք կը համա-
րին թէ Տանդէ լըջութեամբ կը խօսի, և կը
հասկընայ բարութիւն մը սոսկապէս քաղա-
քական, անմասն ամենեւին քրիստոնէական
բարոյականէ : Բայց այն ստեղծ ինչն . համար
տեղեկութիւն խնդրել ձեռնկալէն դժուարին մէջ
և կու՛ն զանոնք աւելի սեւ ձողիկներ : Ուրիշներ
հեղանկին կը համարին, բայց զէթ Զարի-
ւնդայի զրաւաղը (Դժոխք ժ.) չի նպաստեր
այս կարծեաց :

27. Քաղցրիկ . բազմաամսե քառն աշխար-
հիկ՝ որ է դժոխքը :

28. Յերեցորդ . նայն բանը կը փափաքին և
ուրիշ զատապարտեալներ . Դժոխք ԺԳ, ԺԿ,
ԺԶ, և այլն :

29. Անոր հետ . Գլխուն հետ : Գեռ չ'ինկած՝
զլուսը ծածկ ըլլալով, հարկաւ ինկած էր երե-
սին վրայ ցեխին մէջ, յորում կը պառկէ՝ ինչ-
պէս ուրիշներ այս պարունակին մէջ : Երեսներն՝
զէպ ի խոր ցեխին մէջ խրած ըլլալով բնա-
կանաբար չեն կենար տեսնել ոչ մի բան, որով
կոյր են : Այլաբանութիւն՝ որ շատ յատակ է :
Որկրամուլ՝ կոյր է ամէն բանի՝ որ չէ ցեխ :